

манске државе обухвата истовремено и питања друштвеног и правног положаја нашег народа у периоду турске владавине. Када би Турци заузели једну област одмах би обавили попис становништва и извршили подјелу на феудална лена, тимаре и зеамете. Уживаоци ових посједа, спахије, односно тимарници и заими, имали су (у складу са величином, односно висином прихода са тих посједа) тачно утврђене војне обавезе. Спахијска коњица, изграђена на систему тимара, чинила је основу осаманске војне моћи. Но, значајну улогу у турској војној сили, особито у раном периоду, имало је хришћанско становништво. То су хришћански спахије, војници, власи, мартолози, акинџије, затим разни мајстори, мереметџије, дунђери, мимари, нецари, ковачи, стрелари, лукари, штитари итд. Потреба за наоружањем утицала је на развитак заната у нашим земљама. Многобројне тврђаве, кале или хисари од тврдог и паланке од меког материјала, подизане особито у приграничним појасевима и поред Цариградског друма, утицале су на

лик земље. Тврђаве су у великом броју случајева послужиле за настајак насеља и градова у Србији. Јасно, највећи терет око одбране падао је на леђа домаћег, претежно хришћанског становништва, у виду многобројних наме-та и обавеза.

Богата документација, прије свега турског поријекла, као и обимна домаћа и страна литература, омогућила је аутору да питање османског војног уређења добро проучи и научно историјски ваљано изложи. Добили смо јелно лијепо штиво, интересантно за стручњаке а привлачно и за шири круг читалаца. Књига има 258 страница текста и 60 страница прилога. Прилози садрже попис санџак-бегова, табелу прихода санџак-бегова, попис посједа санџак-бегова (Хасови мирилије), јелан инвентар ратног материјала у Београдској тврђави, рјечник турских израза и 15 илустрација. Прилози су не само вриједне инфомације и илустрације него и добар упут историчару истраживачу.

Др Новак Ражнатовић

(„Школска књига“ и ТЛОС, Загреб 1974)

ПОВИЈЕСНИ АТЛАС

Прошле године је у издању „Школске књиге“ и ТЛОС-а (раније „Учила“) у Загребу штампан *Повијесни атлас*, чији су приређивачи др Јосип Лучић и Благота Драшковић.

Историјски атлас је намијењен ученицима виших разреда основне школе. Значај његов није, мој међутим, само у томе што је то први приручник ове врсте за ученике виших разреда основне школе, већ више у чињеници да ће његово дидактичко обликовање и лично-графичка рјешења, зналачки прилагођена узрасту ученика којима је он намијењен, допринјети да се знатно квалитетније обрађује историја од V до VIII разреда основне школе. Овај приручник ће у свему учинити да

ученици овладају многим сазнањима из историје, и то лакше и трајније.

У савременој настави историје атлас је веома важан, битан извор знања. Ниједна друга књига није тако подесна да омогући визуелну комуникацију у простору и времену. Историјски атлас знатно доприноси да ученици боље схвате историјске појаве и процесе и њихово одражавање на одређене просторе. Он битно утиче на продубљивање знања која се садрже у уџбеницима и другој историјској литератури, односно омогућава да ученицима остану у свијести знатно дубљи трагови о појединим географским просторима, државама, политичким промјенама и ширим размјенама на континентима; кре-

тањима и ширењима народа или њиховим настанцима. Укратко, историјски атлас знатно допринеси да ученици боље разумију, уоче и трајније запамте везе између политичких и других историјских појава, догађаја и збивања и географске средине.

Публикација о којој је ријеч је врло је богата картама које нијесу статичке, које не приказују само просторе на којима су живјели и развијали се поједини народи и њихове државе. Све карте су, напротив, динамичке, на њима су помоћу разних слика, боја, симбола и стрјелица представљене етничке и државне границе, затим привредна богатства, културно-историјски споменици; ту су и разни временски подаци о догађајима и збивањима. Динамичност и пластичност карата огледа се и у богатству других података представљених на њима: оружја, појединих историјских личности, техничких достигнућа и научних резултата. Тако компоноване, карте врло живо и рељефно илуструју, одржавају и освјетљавају простор и вријеме историјског развоја одређене епохе. С обзиром на солидну дидактичку обликованост, свака од карата у овом атласу, узета појединачно (а то значи и све у цјелини), знатно ће помоћи да ученици боље разумију прошлост појединих народа, друштва и држава, да ближе сазнају историјске токове у разним епохама развоја људског друштва у цјелини. Атлас ће битно допринијети систематском и иманентном понављању историјских садржаја, а то значи да ће битно утицати на трајност историјских знања код ученика. Историјски подаци, различити по садржају, врло живо и убједљиво представљају, позитивно ће дјеловати на логично, сми-

шљено поимање појмова који се простором дескрипцијом у уџбеницима и другој историјској литератури не могу представити тако сликовито као што их доноси овај атлас.

Вриједност атласа је и у његовој зналачкој хронолошкој компонованости, прегледности карата и занимљивости илустрација. Сваки симбол на картама вјерно представља одређене историјске садржаје и карактеристике. Симболи нијесу никакви апстрактни графички знаци, него вјерни историјски појмови, које ће ученици без тешкоћа моћи да „читају“. Значајно је истаћи и то да атлас уводи ученике у читање историјских карата постепено, методски мотивисано: прво их сретају оне једноставније, а тек онда долазе оне сложеније карте, које много више „говоре“ о историјским збивањима, „саопштавају“ поједине историјске појаве, процесе и културно-историјске феномене. Тек када је ученик научио да чита ове карте са илустрованим подацима, прелази се на праве историјске карте које су обиљегане уобичајеним картографским знацима.

Овај атлас првенствено ће допринијети продубљавању знања ученика виших разреда основних школа, али он може веома корисно послужити и ученицима средњих школа, па и студентима који уче историју. Садржај његових карата је такав да може много помоћи љубитељима историјског штива, свим јер буде интересовања о даљој и ближој прошлости, омогућују да се визуелно доживе простор и вријеме, да се лакше и трајније овлада одређеним појмовима, историјским процесима и збивањима.

Мр Миомир Дашић